

In prišel je skriti bog hladu,
bog zime, bog ledenih sap,
zarožljaj je kot ječar
in te zaklenil
v nevidno kletko.

Pred tvojimi očmi
je odbrzel trenutek — zadnja ladja,
ki je peljala mimo zime,
zadnja ladja, ki je peljala
mimo praznine in noči.

In že je potemnelo zlato čričkov,
zdaj je prepozno,
in znova in znova
se oglašča pod večer
grozeči grom v daljavi.

TRIDESETEGA AVGUSTA 1962

Vitomil Zupan

Zgodba, ki se je začela dne 30. avgusta 1962 ob 15.20, sploh ni razburljiva.

Razburljivo pa je, da so predčasno upokojili starega borca in komandirja prometne milice Josipa Rihterja, ki je bil poglavitna oslomba miličniku Rudolfu Mencingerju. Omenjeni prometni miličnik Mencinger je to izvedel — brez pojasnila — tik preden je odšel na službeno mesto: pri predoru skozi Ljubljanski grad. Nepojasnjena, razburljiva upokojitev.

Nikoli ne bomo izvedeli, zakaj je prišlo do nje. Sonce. Poletje. Čisto sonce. Morda pa atomske eksplozije še niso zastrupile vsega sveta. Rudolf Mencinger je z mračnim obrazom sedel na zadnji sedež motorja, ki ga vozi miličnik Pestozzi Nino.

Nino. Ta redar brez ambicije. Južna natura. Karakteristika: bi bil, pa vendar ni. Seveda, ženskam je všeč. In menda tudi one njemu. Čeprav o tem ne govori. Mehka natura. Motor obvlada, ostrine pa nima prave.

Ostrine nima prave. Vozi pa dobro.

Dobro. Točno ob 15^h sta na mestu. Predaja službe. V redu.

Hiše v redu. Sonce. Drevesa. Cesta. Promet.

Iz odprtega okna hiše na klancu zveni pesem iz gramofona ali radia: *dìmi quando tu verraì...*

20 minut do začetka te nepomembne zgodbe.

Dva mala prekrška. Povečane globe imajo svoj učinek na voznike (in na blagajne). *Dìmi quando, quando, quando...*

Rudolf Mencinger je mračen, Nino Pestozzi — kakor zmeraj. Lepo dekle gre mimo in se nalašč ziblje v bokih, samo da bi vsi opazili njeno črno-rumeno karirasto kijkljo... *e baciando mi dirai... non ci lascieremo mai...* Nino ima sanjav izraz na obrazu. Mencinger je nestrpen.

Pridejo trenutki, ko je treba govoriti človeku, ki ti ni drag. Namreč, ne o glavnih problemih — zakaj je bil predčasno upokojen komandir Josip Rihter, to bo težko ugotoviti, to je nerazumljiva krivica usode, skoraj mistika — ampak saj se da govoriti tudi o drugih stvareh...

MENCINGER (*ob 15.05*): Nikoli ne bom razumel, kaj te drži v milici. Saj nisi za to. (*Ga bežno pogleda.*) Red je red.

Nino (*popolnoma neprizadeto*): Jaz... študiram...

MENCINGER (*s komaj zadržanim notranjim drgetom*): To je ravno tisto. Po dveh tirih ni mogoče voziti. Ali si naš — ali pa od univerze. To sem JIM povedal takrat, ko je prišla ta genialna ideja, da so začeli jemati študente. Povedal sem JIM, red je red. Rihter je mislil ravno tako... čeprav... je imel... verjetno... svoje napeke.

NINO (*molči*).

Sonce, avtomobili, asfalt, red, drevesa, hiše, mimoidoči, red, jaz in ti, črna odprtina predora skozi Grad, prekršek.

MENCINGER (*ob 15.10*): Vzel bi mu dva jurja — ali si videl, kakšno babo je imel v vozu?

NINO: Prima punca. Ampak bil si zelo oster.

MENCINGER (*kakor da je čakal na to*): Oster! Reci še enkrat. Oster. Tega se nauči, Nino — biti oster. Čas je, da smo prometniki ostri. Ali poslušáš na sestankih — ali misliš na... na Vipavo? A?

NINO (*mirno*): Poslušam. A ti poznaš Vipavo?

MENCINGER (*s komaj zadržano jezo*): Ne. Jaz sem iz Ljubljane. Starši pa iz Maribora.

NINO (*tjavendan*): Vipava je lepa.

MENCINGER (*zažvižga na piščalko*): Ustavi ga ti. Petsto najmanj. (*Mimogrede:*) Napačen razpored v križišču. Red je red.

Ob 15.20 se je začela zgodba, za katero bi bilo boljše, da je ni. Ker ovira promet.

Začela se je z Mencingerjevo opazko.

MENCINGER: Poglej. Ta je pa tako majhen, da ga ni videti izza volana. Vipava, naprej!

V križišče je vozil FIAT 1500, bel, nov. Vozača ni bilo videti. Zagorela je rdeča luč v semaforju. Avtomobil se je pravilno ustavil.

Oba miličnika sta pogledala v voz: toda ta je bil prazen. Nobenega vozača. Pogledala sta še bolj od blizu — popolnoma prazen voz, samo na polici pod zadnjim steklom je ležala nekaka divja mačka, taka nagačena igračka, kakor leže v neštetih vozovih. In revija s pisano barvno naslovno stranjo. Slika lepega dekleta. In nič. Voz brez voznika. Miličnika se spogledata. Tiho, enakomerno brnenje stroja.

Oranžna luč v semaforju, potem zelena. Stroj je zabrnel glasneje — in odpeljal po asfaltni cesti. Jasno je bilo slišati, kako je iz prve brzine prešel v drugo, takoj nato mirno v tretjo.

Šele zdaj se je zdrznil Mencinger. Nervozno je namignil Ninu na njegov motor, ki je stal ob cesti, in mu z zamolklim glasom ukazal: »Pojdi za njim! Ta je pa dobra.«

Nino je počasi stopil k svojemu službenemu belo-modremu motorju, postavil ga je na cesto in štartal.

MENCINGER: Brž! In glej da boš oster. Ta je pa dobra. Ta je pa res dobra. Kam pa pridemo... Poženi!

Nino je odpeljal.

Cesta. Sonce. Manjši promet. Kolesarji. Tovornjak z desne. Most čez Gruberjev kanal. Ovinek desno. Belega FIATA nikjer. Ta pa vozi precej hitro. Nino je pognal. Prijeten veter okrog ušes. To je čisto nekaj drugega kakor vožnja v viharji, deževni noči. Ali pa v snežnem meteu. Potem pa vneti sinusi, vnete oči. Samo — presneto kmalu bo jesen. In zima. Rdeč fičko. Tovornjak z oznako omejene brzine na 70. Vozi pa najmanj 85. Treba bi ga bilo opozoriti. Toda zdaj ni časa. Nino mimogrede požuga šoferju.

In tam je — je ali ni? — menda je — beli FIAT 1500. Ravno prehiteva staro Olympio. Znak za prehitevanje je dal v redu. Za njim!

Tu je. Seveda je. Vozača ni. Jasen pogled skozi zadnje steklo, skozi ves voz, skozi sprednje steklo.

Nino vozi za njim, približa se mu. Potem požene z vso brzino, vozi vštric, gleda. Polasti se ga nelagoden občutek. Prehiti. Vozi pred belim avtomobilom, zavoji zelo desno, zmanjša brzino, pusti se prehiteti. Beli FIAT prižge pravilno levi mežikalec, prehiteva, zdrsne mimo. Nino za njim. Spet požene z vso brzino, ne gleda več v voz, pač pa zavoji predenj in da znak, naj ustavi. Beli avtomobil zmanjša brzino, zavoji na skrajni desni rob ceste — in ustavi. Nino postavi motor na vilice in gre k vozu. Gleda. FIAT ustavi stroj. Nino gleda v prazni voz.

Steklo na sprednjih vratih začne lesti dol — in oglasi se prijeten moški glas: »Prosim? Ali je kaj narobe?«

Nino pogleda v voz — tam ni nikogar. Prevzame ga hipna groza, odskoči za korak in se umakne še za korak nazaj. Glas iz avtomobila vzklikne: »Pazite! Avto!«

Nino se za las umakne mimo vozečemu tovornjaku — in je spet ob belem FIATU. »Prometno knjižico? Vozniško dovoljenje?« vpraša glas iz avtomobila in na odprtem oknu obvisita v zraku obe knjižici. Nino ju vzame z vajeno kretnjo v roke. Odpre — pri tem pa pogleduje v prazni avto. Nekak drget čuti po telesu. Bere glasno iz knjižice: »Sadar... Valentin... rojen devetnajstega prvega 1928...«

In slika čednega moža, morda nekoliko nagnjenega k obilnosti, toda nikakor ne kaže trideset let. Nino pogleda spet v voz.

»Slika...« reče.

»Ja... slika...« odgovori glas iz voza, »razumem... Dajte, bodite tako prijazni in sedite zraven mene v voz. Lahko?«

Kljuka na nasprotni strani se povesi in vrata se začno odpirati. Nino gre okoli prednjega dela avtomobila, nagne se v voz — nič. »Sedite, prosim,« reče prijazni glas. Nino se premaga in vstopi, sede — pri tem pa nalašč zamahne z levico nekoliko bolj na široko, čez šoferski sedež, ne zadene pa ob nobeno oviro.

»Ne smete mi zameriti,« spregovori glas tik zraven njega, »jaz sem samo funkcija.«

»Funkcija?«

»Takoј vam razložim. Funkcija telesa Valentina Sadarja. Seveda me boste takoj vprašali, kje je telo. In takoj vam bom povedal; doma, v postelji, spi ko ubito, sinoči je spet krokal, šlo je v službo brez spanja, komaj je zdržalo do pol enih, potem je brž pokosilo in se zavalilo v posteljo. Torej ne more biti tukaj — in razen tega ima zdajle gotovo še skoraj celo tisočinko alkohola v krvi. Razumeli boste...«

Nino je gledal v vozniško dovoljenje. »Toda... slika...« je zamomljal.

»No, seveda... slika... Če vam to kaj pomeni — jamčim, da je prava.«

»Mi ne gremo na nobeno jamstvo,« je rekel Nino. »Za nas velja samo primerjava. Ste — ali pa niste.«

Pri tem je napravil precej široko kretnjo — toda ob nič ni zadel.

»Zaman se trudite,« je pripomnil glas zraven njega, »ničesar ne boste otipali... Ali mi dovolite vprašanje?«

»Prosim.«

»Koliko šol imate?«

»Šol? Zakaj vas pa to zanima?«

»Da bom vedel, kako naj vam pojasnim.«

»Šole niso važne.«

»To je res. Ta svet so ustvarili ljudje, ki so bili v šoli slabi, ali vsaj ne odlični... Stvar je torej taka: jaz sem funkcija telesa, duhovna nadstavba telesa, po katerem je napravljena tistale slika v voznem dovoljenju. In zdaj vam bom povedal še nekaj, kar je pravzaprav popolnoma zasebna zadeva: s telesom sva zadnji čas v hudem sporu. Tako sem živčen, da se bojim... da... da se mi ne bi zmešalo. Telo spet spi. Jaz pa sem si zaželel spremeniti milje, nekoliko se pomiriti... osvežiti se... odpočiti se... Ne prenesem ga. Samo je, pije, zalezuje dekleta... predstavljajte si dve, tri cevi, po katerih se pretakajo pristni in umetni sokovi... in zelo dolgočasne želje... Jaz pa propadam, propadam...«

»Kaj ste po poklicu?«

»Komerčialist v elektroindustrijskem podjetju ELENA, to pomeni Električna napeljava. Študiral sem pravo in gospodarstvo, bral sem, imel sem stremljenja, ustvaril sem si svetovni nazor, skoval sem si načela, hodil sem v gledališče, debatiral sem o škodljivih pojavih tega sveta, o napredku družbe, razmišljal sem... In zakaj? Zato da podpisem kup aktov, rečem trikrat da in trikrat ne, malo pospletkarim... in mečem puhlice na sestankih... Na revije smo naročeni — toda ležijo neprezrezane... abonma imamo v gledališču — toda sedež je prazen. Pač pa preberemo tu in tam kakšno časopisno recenzijo — in potem vemo vse. Jezike bom pozabil. Pač pa nam jezik razveže kakšna leponoga in plavalasa modrookica... Propadel bom. Nobene pomoči ni. Kadar spregovorim, se vlije name kozarec konjaka. In potem slap kisle vode, zaradi želodčne kisline... Ne vem, ali me morete... in hočete razumeti? Morda sploh ni lepo od mene, da govorim o teh rečeh...«

Nastal je molk.

»Zame je tale situacija... čisto nova...« je rekel čez čas Nino.

»Ah, kaj, nova!« je vzdihnil glas. »To so prastare reči. Zmeraj so bile — in zmeraj bodo. Vendar — tudi glavobol je bil zmeraj, s tem pa ni rečeno, da vas jutri ne bo bolela glava čisto enkratno, pristno, strašno.«

»Bral sem ‚Vzroke propada rimskega cesarstva‘,« je pripomnil Nino.

»To ste brali?« je osuplo vzkliknil glas.

»Da. Namreč... jaz študiram...«

»A — vi ste študent... Že razumem... razumem...«

»In tam me je posebno prizadel neki stavek, ki pravi, da človek svojo blaginjo obrača zoper sebe. Če bi bilo to res... kako naj potem z navdušenjem gradimo blaginjo? Zmanjšamo delovni čas — in ga spet zmanjšamo — kaj pa potem? Strašno sem bil žalosten. Čedalje bolj bogati bomo — in kaj bo potem?«

»Potem bomo namesto pečenice s kislim zeljem jedli fazana v blazno sestavljeni omaki, namesto cvička bomo pili francoska peneča se vina, in namesto v Fiatih se bomo vozili v Super Spiderjih... Na srečo so stvari bolj zapletene, dragi prijatelj. Veliko bolj kakor si mislimo. Za to poskrbijo — telesa. S svojimi strastmi in prevarami. Babilonski stolp nikdar ne seže do neba — ker se telesa prej spro med seboj.«

»In kakšne so potem perspektive?«

»Drugačne... verjetno... kakor si mislimo. Boljše in slabše — toda vsekakor drugačne... Od kod pa ste doma?«

»Iz Vipave, oziroma... tam od Vipave...«

»Tam živijo dobri ljudje.«

»Da.«

»Ali grem lahko naprej?«

Nino se je zdrznil. Kar stori, stori narobe. Kar reče, reče narobe. Kaj storiti? Ni bilo prav, da se je dal zaplesti v pogovor. Tega Mencinger ne sme izvedeti. Red je red.

»V nekoliko neprijetnem položaju sem...« je rekel. Ta glas mu je zbujal prijateljsko sočutje.

»Oprostite mi.«

»Ni za kaj. Vendar... nekaj moram ukreniti... ker moram poročati... Ne morete si predstavljati, kako mučno bi mi bilo poročati o funkciji... pa o duhovni nadstavbi... in takih rečeh... Ali ima vaše telo... kakšno dobro zaledje... mislim... zgoraj?«

Glas je zaničljivo prhnil: »Telo? Telo se skriva in hinavi. Telo se boji, taktizira, se pretvarja, se plazi po skritih hotelih. Zaledje imam — jaz. Ker imam še nekaj načel. Telo ima samo kup prijateljev, ki so mu enaki, zato goje solidarnost. Zakaj pa vprašujete?«

»Ker boste imeli težave... če vam odvzamem vozniško dovoljenje in voz. Razumeli boste, da je to prekršek — iti brez telesa na vožnjo. Ker ni mogoče preveriti slike... Če vas pa izpustim, bo padlo po meni. Moj kolega... in predpostavljani... Mencinger... je zelo strog. In danes posebno slabe volje. Ker so predčasno upokojili njegovega... prijatelja... In dal mi je nalog...«

»Zelo žal mi je.«

Nina je prešinil tih, nemočen obup.

»Mencinger sploh pravi, da sem premehak za to službo.«

»Morda ima prav. Morda je tudi vaša duhovna nadstavba v sporu s telesom. Vendar... lahko vam pomagam. Študiral sem pravo, kakor sem vam že omenil. V nobenem zakonu in v nobeni uredbi ne boste našli klavzule, ki duhovni nadstavbi prepoveduje voziti avtomobil.«

»Pa tudi ne take, ki dovoljuje.«

»Kar ni prepovedano, tega zakon ne preganja.«

»To je res. Res je pa tudi, da vas bo ustavila naslednja prometna patrulja, tako gotovo kakor sedim tukaj. Boste videli. In potem bo padlo po meni. Služba...«

Mimo so hiteli avtomobili po sončni cesti.

In ker je prihajalo močno hrumenje motorja po cesti izza hrbta, se je Nino nameraval obrniti — v tem trenutku pa je nekako samodejno pogledal v ogledalce nad sedežem: in tam je videl divjo mačko na polici nad zadnjimi sedeži, pri zadnjem steklu — ta mačka se je obrnila nazaj in pogledala po cesti. Ta mačka torej ni mrtva stvar. Nekaj si je Nino pridobil pri milici: ni se obrnil, sklenil je to stvar opazovati v ogledalcu. Rekel je tisto, kar mu je najprej prišlo na misel:

»Naftaš, strašno hrupen naftaš, in še kadi se.«

Vtem je veliki tovornjak na nafto prehiteval stoječi voz.

Nino je gledal v ogledalo.

Mačka je mimogrede ošinila s pogledom prehitevajoči kamion, potem pa rekla čisto navadno:

»Vso cesto zasmradi.«

In to je bil tisti prijetni moški glas. V Ninu se je v hipu spremenilo občutje. Ugasnila je tiha mehka simpatija do tega glasu, zbudil se je odpor, pomešan s hladno grozo. Odsev podobe divje mačke v ogledalu je nekako zdolgočaseno gledal skozi stransko okno. Vse besede, ki jih je dotlej izgovoril moški glas, so dobile drugo barvo, drug pomen. Mačka je bila pisana, rumeno-rjavo-črna, imela je rumena ušesa s črnimi vršički. Oči pa bleščeče se, smaragdno zelene. Taka mačka ne misli ničesar zares. Taka mačka je lahko lepa — dobra pa ne more biti. In predvsem — laže. Lena je — dela se pa razočarano.

Vtem je začela govoriti. Razločno je videl, kako se ji premikajo ustnice. Njen glas je bil še kar naprej prijeten in blag — toda kakšen izraz je imela: kakor da bo vsak čas zazdehala. Oči pa so se ji bleščale ostro zeleno. Dobro, da je gledala stran. Nino pa izpod čela v ogledalo. Tako je rekla:

»Ne mislim se bahati, toda v pravo sem res dobro podkovan. In ker vidim, da vas nekatere reči zelo motijo in da se ne znajdete, bi

vam prav rad svetoval. Mimogrede: ustava nikjer ne predvideva ukrepov zoper duhovno nadstavbo, ki se loči od telesa. Drezati v stvari, ki jih ustava ne predvideva — bi lahko pomenilo za majhnega človeka, kakor sva jaz in vi, milo rečeno, nepotrebne nevšečnosti. Recite: nisem ga našel, verjetno je zavil na kakšno stransko pot.«

Te besede bi bile še pred kratkim časom čisto sprejemljive. Zdaj so dobile rumeno-rjavo-črno-zelen pomen. V Ninu se je budil odpor, čeprav je bil od Vipave, kjer prebivajo dobri ljudje — ali pa ravno zaradi tega.

»In kako upravljate vozilo brez telesa... brez rok in nog?« je vprašal precej strogo.

»Kako? To pa res ni vprašanje. Ali se vam še nikoli ni sanjalo, da vozite motor? Vidite, telo je ležalo, spalo... vi pa ste vozili...«

»Toda tudi tisti motor ni bil pravi... tudi tisti motor je bil sanjski.«

»V tem ni razlike. Dejstvo, da vozim, naj vam zadostuje kot dokaz, da v tem ni nič nemogočega. In mislim, da nisem napravil kakšne posebne napake pri vožnji, ali pač?«

Mačka je dobila domišljav izraz. Odpor v Ninu pa se je dvigal do jeze. Odsekano je rekel:

»Dovolj je tega filozofiranja. Kam pa pridemo... Vozilo boste pustili tukaj, dokumente pa boste dobili na glavni postaji milice.«

Zdaj se je mačka zdrznila, dlaka na hrbtu se ji je vidno naježila. Ni pa opazila, da jo Nino gleda v ogledalu. Z mehkim glasom je začela prositi:

»Spravili me boste v zelo neprijeten položaj. Telo — ta vražji spletkar, ta lenuh in... in sploh propalica... me bo hajkal do blaznosti. In pri tem se bo skliceval na paragrafe. Kajne da boste napravili izjemo?!«

»Prometna ne dela izjem, to vam je najbrž znano.«

»No, no, tako hudo pa le ni. Saj ste me... če se ne motim... prejle sami vprašali... če imam kakšno zaledje?«

»Take z zaledjem bi bilo treba kaznovati dvojno. Ker so najmanj disciplinirani. Ustava je za vse enaka.«

»To je pravilna... in lepa teorija. Toda teorija. O tem seveda ne bova govorila.«

»Zakaj pa ne?« je izzivalno vprašal Nino.

»Da ne bova pohujšala drug drugega. Kladio nikoli ne udari samo sebe, pa tudi roke ne, ki ga drži, ali ne?«

»Izrazite se jasneje. Na kaj namigujete?«

»Sploh ne namigujem. Filozofiram... Oprostite, še eno vprašanje: vtis imam, da ste nenadoma začeli gojiti nekakšno nerazumljivo antipatijo do mene, ali se motim?«

»Red nima opravka s simpatijo in antipatijo.«

»Toda red izvaja človek, človek pa ne more zatajiti teh občutkov. Ne razumem, s čim sem vas spravil v slabo voljo?«

»Vi ste čisti, ali ne? Samo telo je strašno grešno, a?«

»A to je. Verjemite mi, da bi tudi vi zasovražili tako nesnažno gmoto, tako vrečo poželenj, tak akumulator nečednosti... Zadnjič je pobral deklino s ceste... pijan... komaj se je spomnil, kaj je počel z njo... mene je zalil s svinjskimi umetnimi pijačami, nekakimi konjaki, enciani, ferneti... in ko se je ves zabuhel prebudil, sem mu rekel — kaj pa če si ujel kakšno primerno bolezen? On pa je šel s svojo uradno deklico... In če dobi še ona? Zalil me je z žganjem... da, pri mizi je pil z njo črno vino, za šank je pa hodil na žganje... in se je požvižgal na moje pripombe, na moja opozorila. To je pa samo majhen primer. Koliko ljudi je povozil na poti svojega vzpona. S kakšnimi sredstvi se je prebijal na svoj položaj. Polna usta načel — in džungelske metode. Ali me zdaj razumete?«

Naduti obraz mačke pa se ni niti za trenutek spremenil. Glas je bil jezen, poln svetega ogorčenja — mačkin izraz pa slejkoprej malomaren, skoraj zaspan. Edino oči so se svetile.

»Da,« je rekel Nino počasi. »Toda kdo je izumil vsa tista lažna načela? Kdo je zamislil vse tiste spletke? Kdo zna pravi čas ukreniti pravo? Kdo vodi dejanja? Kdo dela načrte? Telo? Tista gmota, vreča... kakor pravite? Ne. To je funkcija duhovne nadstavbe.«

Udarec je zadel. Mačka se je zdrznila, skrčila in sprožila kremp-lje, potem pa se je nenadoma z zlobnim izrazom in sijočimi očmi zagledala v ogledalce — njune oči so se prvič srečale. Nino se je naglo obrnil. Mačka se je vzpela, kakor da bo planila vanj, Nina je obšla mrzla groza pred to malo pošastjo. Zveneč molk. Potem se je mačka sprostila, nedolžno je legla na polico, napravila trpeč izraz in šepnila:

»Jaz sem žrtev.«

Nino se je premaknil in premagal najhujšo otrplost. Hripavo je dejal:

»Ne vem, če niste izdajalec svojega telesa? Zraven tega pa lažnik in hinavec. Vsekakor nekaj, kar ne vzbuja nobenega zaupanja. Jaz verujem v to, da sta telo in duh eno, eno v enem, zato je krivda ena sama, zato je zasluga ena sama, zato je življenje eno samo. Neznosni so mi pari storilcev, kjer valita krivdo dva pajdaša eden na drugega,

takih tudi mi ne prenesemo, taki delajo že vnaprej slab vtis, take je treba zašiti. Povem vam, plačali boste, da boste črni.«

»Plačal bo on...« je rekla mačka milo. »Kolikor bo... kajti zdaj vam lahko zaupam, da ima res dobro zaledje. Znal si je pridobiti zgornje in spodnje. Pri nas v podjetju ga ni človeka, ki bi rekel besedo čezenj. Menza odlična, delitev dobička lepa, stanovanja, izleti, sindikalne zabave, vse za delovnega človeka. Veseljak je pač, pravijo, ampak srce ima za človeka. In to je eno zaledje. Drugo je pa po liniji solidarnosti, ti meni ekspertizo, jaz tebi, roka roko in tako dalje. Pa tudi po liniji načel je vse v redu: kajti telo ne pravi v pijanosti čisto tjavendan — ni ga čez socializem. In veliko tega mišljenja je globoko resničnega. Nekaj človeških slabosti ima pa vsakdo — ali ne?«

»Kaj je potemtakem res: tisto, kar ste govorili prej — ali to, kar pravite zdaj?«

»Oboje je popolnoma res, tovariš miličnik, v tem je globoka resnica življenja. Ne preneseva se — in vendar se ljubiva, prepirava se, skladava se, sovraživa se. Razhajava se, bojujeva se z ramo ob rami, beživa drug od drugega — in hrepeniva drug po drugem. Laževa si, varava se — in nekje na dnu najdeva čisto resnico. Pogubila bi drug drugega, raztrgala, uničila — in vendar dvigava drug drugega. Zavedava se grehov in nesnažnosti, hočeva se oprati, valiva krivdo drug na drugega, spopadeva se, onemoreva, zjokava se, krohotava se, potem vzameva pomirjevalno sredstvo — in v jutro vstaneva z dobrimi sklepi... potem pa greva navzdol, navzdol v pekel novega dneva... po cesti, ki je že v pregovoru tlakovana z dobrimi sklepi. Zdaj sva prodajala folksvagen, nabrisala sva kupca in kupila tale FIAT 1500. In ko sva se peljala domov, sva se nenadoma počutila tako osamljena kakor kamen na luni. Kajti zavedala sva se, zakaj sva pravzaprav potrebovala tole vozilo. Blišč in beda! In potem se je ON strahotno napil. Zdaj veste vse. Zakaj govorim? Ne zaradi prekrška ali kaj je to... ampak ker se je treba izpovedati... nekomu, ki ima dušo dobrega človeka. Zdaj pa ukrepajte. Malo mi je mar, kaj bo.«

Mačka je ležala težka in trudna na polici zadnjega stekla. Kakor bi bila svinčeno težka. In tudi oči so ji izgubile zeleni sij.

Nino si je obliznil suhe ustnice. Občutil je, kakor da mu je leglo po tem govoru breme na rame. Vsa antipatija v njem je splahnela. Tihota je zvenela. In prav dobrodošel je bil šum bližajočega se motorja.

»In zakaj potem ne poizkusite...« je začel.

»Zakaj?« je segla mačka v besedo. »Ker ni kaj poizkusiti. Ker so na klancu življenja popustile zavore. Ker imamo namesto prijateljstva solidarnost in skupne koristi. Ker imamo namesto ljubezni omamo in

užitek. Ker imamo namesto prisrčnosti taktiko. Ker iz regrata ne more zrasti smreka... Ker vse mora biti tako... Telo je prikupno... to ste videli na sliki... telo je zaljubljeno vase... dobrika se samo sebi... jaz pa sem... jaz pa sem slabič. Slabič.«

Mačka je zaprla oči.

Dva avtomobila sta švignila mimo. Oddaljujoče se brnenje motorjev, sonce — in potem tihota velike ceste.

»In zakaj ste si privzeli podobo mačke?«

»Privzel? Jaz sem na neki način mačka. Telo pa je — pes. On spredaj grize, zadaj mahlja z repom, jaz pa spredaj ližem, zadaj praskam. Sovraživa se in živiva v nerazdružni zvezi. In poleg vsega: tvoriva dobrega človeka, ki ima ravno prav slabosti, da je tudi simpatičen. Ali vam to ni jasno?«

»Nekaj strašnega je v vsem tem.«

»Nič strašnega ni. Vse je nepopisno v redu. Samo ta red je težko opaziti. Sovrašтво je tudi neka oblika ljubezni, ali tega še niste opazili? Med stvarmi, ki živijo skupaj, je potrebna resnica: to pa prinese samo jeza, jeza priklične besede, ki povedo naravnost. Ne morete si misliti, kako pravi čas ste prišli. Zelo sem vam hvaležen.«

Nino je obrnil oči od živali, ki je trudno ležala na polici. Z zele-nega, košatega drevesa onkraj ceste je sfrlel prvi rumeni list, pre-zgodnji znanilec jeseni. In prišla bodo deževja, viharji. Spet se bodo vneli sinusi. Spet bo treba čakati pomladi. Samo ta red je laže opaziti.

»In zakaj ste si privzeli podobo miličnika?« je vprašala mačka.

»Privzel? Jaz sem na neki način miličnik. Samo Mencinger je veliko boljši, pametnejši. On ne gleda listov, ki frfotajo z dreves pred-zadnjega dne v avgustu. On ne dovoljuje filozofiranja pri prekrških. Od njega se človek lahko veliko nauči.«

»To je res. Sol zemlje so ljudje, ki živijo na površini življenja, vedo ravno toliko, kolikor je potrebno za ukrepanje, ne preveč ne premalo. Ki jim čustvovanje ni luksuz, temveč samo podlaga za dejanja. Kdo pa danes še bere pesmi...«

Tu je tiho dihnil Nino: »Jaz.« Kakor da se mu je nečisto izpolznilo. V zadregi je pokašljaj in z nasmeškom dodal: »Gorje, če bi to vedel Mencinger.«

»Gotovo ste zaljubljeni?« je vprašala mačka.

Nino se je zdrznil, pogledal je v stran. Lahni dih vetra je gibal veje. Še en rumen list je spolznil na tla.

»Že... ampak pesmi sem bral tudi prej. Včasih mi postane tako tesno. Grem zvečer počasi skozi mesto, po službi... in pogledam v nebo — pa me nekaj stisne tukaj notri. Ves dan si delal red, si pravil,

Red na takem majhnem koščku zemlje. In nisi pomislil, v kakšen velikanski red si se vključil... Pa prometne nesreče delujejo name zelo čudno. Mi vidimo toliko krvi, mesa in raztrgane pločevine... In potem moram premišljevati... potem pa ponoči berem.«

»Zdi se mi, da ne boste dolgo zdržali v milici.«

»Zakaj pa ne? Jaz sem vztrajen... in tudi karakteristike imam prav dobre... Samo Rihter me... nekako ni maral... On je pa zdaj upokojen.«

»Ne vem, zakaj imam ves čas občutek, da ste v svoji notranjosti raztrgani? Ali ste zvesti v ljubezni?«

»Ah, to je tako čudno. Rad jo imam, Mileno, in veliko moram misliti nanjo. Potem gre pa mimo taka frklja v črno-rumeni kijklji... vsa nalepotičena... z napeto spodnjo ustnico... in me nekaj zgrabi. Morda sem res raztrgan.« Premolk. »Poročil se bom. Verjetno.«

»In potem bodo prišla taka krila, bela, črno-rumena, pepita, morda z belimi pikami... za vami... Ali verujete v hudiča?«

»Ne.«

»Jaz tudi ne. Ampak nekaj hudiču podobnega — je. V vseh teh starih verah in vericah je nekaj globoke modrosti. Človek hoče v eno smer — zgrabijo ga nevidni kremplji — in gre v čisto drugo smer. Hočejo postaviti atomske tovarne — pa naredijo atomske bombe. Hočemo raj, pa si napravimo pekel... Je nekaj vražjega v vsem. Tudi sonce dobiva pege od tega. Od tega so potresi, zakonolomi, vojske, zločini — in seveda laž... ker nihče ne priznava krivde.«

»Jaz priznam, če sem kriv,« je pripomnil Nino.

»To je zelo neprevidno,« je zamišljeno pripomnila mačka. »In tudi neprijetno; ker se prepričate, da ste čisti — in potem manj usmiljeno sodite druge.«

Zatopljena v pogovor sta komaj opazila človeka, ki je prišel po cesti, stopil z negotovim korakom okoli voza in na šoferjevi strani prijel za kljuko. Odprl je vrata.

»To je ON,« je šepnila mačka skoraj v strahu.

Mož je vstopil, težak se je zavalil na sedež in položil roke na krmilno kolo. Nino ga je gledal. Prišlec pa je rekel z glasom, ki ga je Nino že tako dobro poznal:

»Vražje je vroče.«

Nino je gledal moža, potem mačko. Mačka je bila negibna, mož pa je pregibal ustnice — in znani glas je prihajal iz njega.

»Vi ste...« je zajeceljal Nino.

»Da. Jaz sem Sadar... Valentin... rojen devetnajstega prvega leta 1928... kakor piše tamle...«

Nino je pogledal v vozniško dovoljenje. Slika. To je on. Čeden, visok možak... samo oči so na sliki bolj bistre, žive.

»Ali je kaj narobe?« je vprašal Sadar. Pregibal je glavo, kakor da ga boli tilnik.

»Kaj vam je?« je vprašal Nino... tako... samo da je nekaj vprašal. »Ali ste vinjeni?«

»Utrujen. Od včeraj imam kakšnih nič celih dva osem alkohola v krvi. Do nič pet je pa dovoljeno, ali ne? Prišli ste prepozno...« Nasmejal se je — in v tem hipu je Nino občutil, da je to prav prijeten človek. Ki zna ujeti zvezo. Urejen in nereden hkrati. V njegovem nasmešku je bila iskrica, ki preskakuje na ljudi. »Popil sem morje mleka,« je nadaljeval po domače, »in zdaj sem od tega žejen.« Pogledal je Nina, oči so se mu zbistrile. »Tamle... za ovinkom je gostilna... Pri hlebcu... dobra, stara gostilna... Tam je Jerca... Tjale stopiva na eno pivo... trideset metrov... senčen vrt... pa kakšne domače salame ima Jerca! Greva.«

Ta »greva« ni bil vprašujoč, temveč pritrdilen. Mimogrede je Sadar potprepljal Nina po kolenu. Nino je gledal v ogledalce — toda mačka je sedela negibno in kakor da je usahnila.

»V službi sem,« je odvrnil Nino.

»Jaz tudi,« je pripomnil Sadar priljudno, »kaj pa je pet minut. Tudi vi ste žejni... kar čutim, kako ste žejni. No, ampak res, pet minut... ne boste mi odrekli. Poglejte, kako razgret je voz. Parna kopel. No, greva.«

Nino je resnično začutil nezadržno žejo.

»Toda pili boste sadni sok,« je rekel, in s knjižicama v rokah izstopil. Sadar se je na glas zasmel, igrivo, otroško prešerno. Vžgal je motor. Mačka — mačka je bila čisto navadna nagačena igračka. Avtomobil se je počasi premaknil.

Nino je sedel na motorno kolo in odpeljal za njim.

Gostilna Pri hlebcu.

»O, Tine!« je zaklicalo lepo plavolaso dekle v svetlo modri obleki. Eno izmed tistih kril. Jerca. Sadar je bil tukaj kakor doma. »Zdaj pa, Jerca, en narezek, ampak tak kakor v soboto, salamo, šunko, sira bolj malo, pa na gobice ne pozabi. Pokaži, kakšne oči imaš danes? Ti presneta punca, na kaj si pa mislila maloprej, a? Tamle se bova vsedla, pod drevo, tistale miza je moja. Pa dve pivi... oziroma... čakaj... dva sadna soka!«

»Ti — pa sadni sok!« se je zasmejala dekle. »Ali si bolan?«

Že sta sedela pri prijazni mizi s pisanim prtom, modra senca je bila pogrnjena čeznju, lahen dih je gibal liste na drevesih... par-

kirani voz pa je bil v senci hiše odprt... in iz njega je prihajala zamolkla godba... bariton je pel žalostno ljubezensko romanco. Nino je položil predse na mizo prometno knjižico in vozniško dovoljenje. Sadar se je nasmehnil.

»Zelo ste nezaupljivi,« je rekel, potem pa takoj vezal naprej. »A? Jerca pa je punca in pol, to je kaj videti, a? Nikoli še ni oblekla modrčka. Pa ima že petindvajset let, bratec.«

Ta »bratec« je bil izgovorjen s tako toplino. Na vrt so v tem trenutku prišli štirje možje v delovnih overalih, najstarejši — belolas, velikanski človek kakšnih petinpetdesetih let, zraven njega — majhen, čokat črnolasec, širši ko dalji, in strašno kosmat, za njima dolg svetlolasec in četrti — človek brez karakteristike, ne velik ne majhen, ne širok ne tanek, ne črn ne plavolas, človek, kakršnega si je nemogoče zapomniti. Belolasi je poklical Jerco na glas, potem pa so sedli k sosedni mizi. Mehaniki, ki so očitno opravili neko težko delo in prišli na likof. Črne roke, zamazane delovne obleke, lise od olja na licih, toda domači v tej gostilni, v modri senci drevja pričakujoči nečesa prijetnega. Jerca. Belolasi jo je objel okoli pasu, da sta ji skoraj padli na tla stekleničici sadnega soka, ki ju je nesla na sosedno mizo. Vsi so se zasmejali.

»Noben ne reče: pejmo ,k hlebcu', vsak pravi: pejmo k Jerci.« je povedal Sadar Ninu zaupno.

»Domača hči?«

»Ne. Posvojenka. Nekaj tistega, kar ni hudič, pa je podobno hudiču, in vendar hvala bogu da je.«

Vse moške oči so bile uprte vanjo. Ona pa se je smejala, se pregibala v ozkem pasu — bila je življenje, nič podobno hudiču. Ali je življenje mogoče prijeto, zgrabiti, osvojiti, imeti zase? Ko je postavila sadni sok na mizo, se je sklonila tik mimo Nina — doživel je vonj njenega telesa, vonj zrele breskve na soncu. »Od tod!« je prešinilo Nina, toda ni zganil z udi. Vtem je Sadar vstal in brez besede odšel v hišo. Mehaniki so se šalili med seboj; čutiti je bilo lestvico pomembnosti posameznikov, prvi in edini je bil belolasec, za njim čokati črnolasec, za njim dolgi svetlolasec — na koncu lestvice molčeči človek brez karakteristike. Nino je srkal sadni sok, občutil je neprimernost svojega bivanja na tem vrtu. Ne zaradi uniforme. Ne zaradi Mencingerja. Človek hoče v eno smer in gre v drugo.

»Jerca!« je zaklical belolasi, »vprašaj miličnika, kaj bo pil.« Obrnil se je k Ninu. »Od tiste žlobodre te bo bolet želodec.«

Jerca. Nino, da ne bo pil. Belolasec, da naj mu da Jerca pivo in pelinkovec. Sem in tja, s šalo. Jerca z nasmehom, da mora ubogati

»šefa«, to je belolasec. Sadar se je vračal z lahkotnim, veselim korakom. In spet se je tam ob robu ograje spustil neslišno rumenkast list k tlom. Sadar se je ustavil ob mizi mehanikov, takoj se je vnel vesel, živahen pogovor, poln majhnih šaljivih domislic. Od suhega sadja je najboljša klobasa, od vseh delavnic je najboljša oštarija, kar se pa kmečkega dela tiče, pa tako vsi vemo, katero je najboljšje. Če je ženska prava. Ljudje se smejejo vsemu tistemu, kar je zoper red.

Jerca je nosila na mizo. Jedli so in pili. Mehaniki so delali nepretrgoma, brez spanja, sedemindvajset ur, zaslužili so — in zdaj likof. Tudi Nino je moral piti, rad nerad. Govorili so od mize k mizi, kakor da so ena družba, vsi so se tikali, samo belolasca so vikali. Sadar je spet vstal in odšel v hišo. Človek, ki zna govoriti, se nasmihati, se šaliti. Človek, ki ga imajo takoj vsi radi. Čeprav vzbuja njegova zunanost skoraj spoštovanje, se izkaže takoj, da je pravi ljudski človek, veseljak brez nadutosti. Sam je videti »gospod«, pa še kakšen, toda vsakogar prepriča takoj, da so mu »gospodje« dolgočasni. Jerca se zagleda Ninu v oči, za hip, vprašujoče. Nino je v zadregi, nasmehne se — in izpije pelinkovec, iz čiste zadrege. Sadar se vrne naravnost pre-rojen, ves gibčen, zgovoren — in popije požirek sadnega soka. Niti ne namrdne se. Narezek je res dober. Godba iz radia v avtomobilu.

»Življenje temelji na človeških stikih,« pravi Sadar in gleda Nina. Temu se nekaj zagoltne, nekaj se mu upre, ne ve, kaj.

»Fraze,« odvrne.

»Fraze? Morda. Toda tudi fraze ne nastajajo iz nič. Vi ste melanholik.«

»In kaj ste vi?«

»Jaz? Jaz sem mešanica vseh nemogočih vrst, veseljak in žalostnik, jeznoritež in pišimevuh, vse skupaj in nič. Posebno kadar me boli glava. Marija, kako smo ga včeraj polomili. Imel sem vse možne mačke.«

»Ali imate radi mačke?«

»Ne prenesem jih.«

»In zakaj imate potem mačko v avtomobilu?«

»A tisto nesnago? Zato da lažje živim. Kadar me ujezi kak višji, pretepem tisto mačko. Vi si ne morete misliti, kakšna ošabna oseba je to, lena, obrekovalska, spletkarska... in blazno lažniva. Že v folksvagnu je kazala nadutost — a da jo vidite zdaj — v novem Fiatu 1300... pfii. In kako je ljubosumna! Pa — na skrivaj pije. To je največja svinjarija: pridiga zoper alkoholizem, na skrivaj se ga pa nalucka. In potem udarijo iz nje vsi naglavni grehi.«

»To je vaš drugi jaz, ali ne?« je udaril Nino naravnost.

Sadarju so se priprle za hip oči — in resnično! zabliskale so se mu v znani smaragdno zeleni luči, samo za hip, vendar dovolj. Že se je smehljajal.

»Ja, imate prav, to je moj drugi jaz.« Zakrohotal se je.

Jerca je prinesla novo pivo in kozarček pelinkovca, postavila je oboje pred Nina. Spet mu je pogledala v oči. Sadar jo je ujel za krilo in si jo za hip posadil v naročje. Krilo ji je zaplapolalo, pokazala so se stegna. »To so noge, a?« In že je ušla. Mehaniki so delali opazke, smejali so se, gledali so za njo.

»Pojdi za njo,« je rekel Sadar in gledal Ninu v oči. Zelenkasti blesk, ki se mu je težko upirati. »Pojdi za njo. Pojdi za njo.«

V Ninu se je porodila jeza na zeleni blesk, jeza blizu sovraštva. Počasi je vstal. Sadar se je ljubeznivo nasmehnil. »Pojdi!« V Ninu je volja vstajala in upadala. Polomiti je treba nevidne kremplje. Vse bo drugače, kakor misli Sadar. Premaknil se je

Stran od tega človeka! V ušesih mu je šumelo, noge so bile težke, sprva. Potem so postajale stopinje lažje in lažje, pritisk je padal z ramen, šum v ušesih je utihnil. Sončne pege, potresi, zakonolomi, vojske, zločini... laži... Sadarjevi knjižici imam tukaj v žepu. Delal se je, kakor da ne vidi, kako sem ju vtaknil v žep. Seveda, tako ne morem oditi.

Hladna gostilniška soba, zasenčena okna, rumena luč na zelenih zastorih, šank, Jerca. Treba je nekaj reči. Nekaj storiti. Zakaj sem sploh šel od mize? Zakaj sem prišel sem? Zakaj vse to? Kakor da to nisem jaz. Treba se je nečesa zavedeti. Ne grem od tod. Nekaj neurejenega ostane za mano.

Jerca mu je molče gledala v oči. Stala je nepremično, kakor bi plavala v zelenkastem polmraku, presekanem z rumenimi prameni sončne luči, ki je pri robu oken uhajala v sobo. Vsi se moramo ustaviti, ker nekaj ni v redu. Morda se moramo spoznati na novo. Jerca, ne smemo se samo gledati in molčati. Veliko moramo razumeti... in morda pomagati drug drugemu. Nekaj velikega ni prav. A nihče ne ve, kaj. Vsi smo sprti s seboj in drug z drugim. Jerca napenja prsi, izza ustnic se ji bleščijo beli zobje. Ne. Zdaj je treba reči čisto nekaj drugega. Nekaj, kar je strašno res, kar je večje od nas. V čemer je neko veliko, lepo veselje, morda celo ganjenost. Lepo te prosim, Jerca.

Stopil je tik ob dekle, počasi je dvignil roko, kakor bi se hotel dotakniti, milo in proseče, tega življenja v modri obleki, počasi, počasi... ona pa se mu je primaknila samo za las... toda dovolj, da mu je zalil misel težak val. Izdaja! Vanj je udarilo nekaj nestrpnega,

naglega, samemu tujega, toda nepremagljivega, mešanica, toda kipeča, vrela mešanica dobrega in hudega; zaprl je oči.

Privila se je k njemu. Navdušenje in zona sle, beg in napad v enem. Samo trenutek, potem se je zasmejala, zamolklo, komaj slišno, toda rezgetaje in izzivalno. Odprl je oči.

Na vratih je stal Sadar. Lagodno in zmagovito. Volja v Ninu je omahnila. Občutje velike teže. Treba bi bilo biti samo zoper — ali samo za. Odrinil je Jerco, se obrnil in brez besede odšel mimo Sadarja. Na vrt. Na svoj stol. Izpil je pivo na dušek — in kakor da se mu je v hipu prelilo naravnost v kri. Val po telesu. Zbistritev in sram. Telo Valentina Sadarja je zmagalo na vsej črti. Načrt pa je napravila duhovna nadstavba. Nino je položil obe knjižici na mizo predse.

Ničesar ni mogoče zatajiti, ne pozabiti.

Sadar je prišel s sijočimi očmi. Seveda: vsakokrat je nekaj popil pri točilni mizi; tukaj pa je srkal kiselkasti sadni sok.

»Strašen prevarant ste,« je rekel Nino.

»Že, ampak ne strašen. Ker najbolj varam sebe. Zato so mi vse druge prevare nekako odpuščene. V resnici sem namreč dolgočasen melanholik. In če ne pijem, me sploh nihče ne spozna. Lani nisem pil kakšne tri tedne, živci — pa sploh nisem bil za družbo. Če ne pijem sem vljuden, tih človek, in še obziren. Vse to pa dandanes ne smeš biti, če hočeš uspeti. Ali me razumete?«

To je bilo povedano z globoko resnobo. Nino je nehote prikimal. Premehak sem, da bi lomil kremplje, in premajhen. Krohot od mize mehanikov. Šala. Jerca. Sence dreves se daljšajo. Radio v avtomobilu pa — govori, govori, komu?

Od tod! Knjižici mu porinem tja, naj gre, kamor hoče. Prvič se bom zlagal Mencingerju. Nisem ga našel, rečem. Vozil sem daleč. Gotovo je zapeljal na stransko pot. Kaj mi mar!

Razen tega pa prekršek zdaj sploh ni več dokazljiv. In kako imenovati tak prekršek? Stran! Treba je pozabiti! Vse. Mačko, Sadarja, ta vrt, Jerco, vse. V službo, potem pa domov, umiti se, preobleči, ob pol devetih se dobim z Mileno. Milena je varnost. Treba je živeti kakor vsak dan.

Sadar je opazoval knjižici, potem Nina. S priprtimi očmi.

»Če bi bil dovolj močan, bi vas zdrobil,« je šepnil Nino.

»Ker ste jezni nase,« je takoj pripomnil Sadar.

»Ker se igrate z ljudmi.«

»In usoda z mano. Vse je izravnano. Treba je videti globlje. Ne v nebo, temveč na dno vseh reči, prijatelj iz Vipave.«

Nino je porinil knjižici pred Sadarja. Ta jih je spravil s kretnjo človeka, ki je vaje, da mu ljudje delajo usluge. Nasmehnil se je in rahlo pokimal. Že je sledil šalam mehanikov, ki so bili čedalje bolj veseli. Samo mož brez karakteristike je ostal slej ko prej resen.

SADAR (*k sosednji mizi*): Zdaj bomo naredili iz več ver eno.

Vzeli bomo eno tako, ki prepoveduje delati šest dni v tednu — in eno tako, ki uči, da je treba sedmi dan počivati...

Ljudje se smejejo vsemu tistemu, kar je zoper red. To so ventili. Sadar pozna vse ventile.

Nino je vstal in se počasi odpravil od mize. Skozi zelene pasove sence in žgoče lise sonca, ki se je prebijalo skozi gosto vejevje. Jerca z vrčki v rokah. Nespremenjena. S pogledom naravnost v oči, z nasmeškom na ustnicah. Blesk na napeti spodnji ustnici. Mimogrede reče Ninu: »Levo, druga vrata.«

Levo, druga vrata? Dobro, pa levo, druga vrata. Nihče ne bo opazil, da sem odšel. Motorno kolo stoji ravno za vogalom, v senci, in tako, da ga ni videti s ceste. Ker ima službeno belo-modro barvo. Ko je stopil za vogal, se je sprostil, kakor da mu je padlo breme z ramen. Mencinger ima prav. Red je red. V redu je človek mirnejši. Ob pol devetih Milena. Z zlatimi očmi in tihim glasom, toda dekle, ki ve, kaj hoče. Kupuje samo stvari, ki jih bo potrebovala za gospodinjstvo. Celo električni mlinček za kavo je že kupila. Natančno ve, kako bo imela urejeno kuhinjo.

Za Ninom je prišel mož brez karakteristike. Čisto počasi, kakor bi bil na sprehodu. Ne velik ne majhen, ne širok ne tenak, ne črn ne plavolas, v obleki, ki si je ni mogoče zapomniti, in spregovoril z glasom, ki je samo glas: »Težko boste živeli.«

Nino ga je pogledal. Dve stvari sta mu šli skozi misel. Ena zasebna: ta človek nekaj ve. Druga službena: tega človeka si ni mogoče zapomniti. »A... jaz?« je vprašal.

»Mhm.« In molk. Gledala sta drug mimo drugega. Radio v avtu pa je govoril: »...važno je, da zdaj uresničimo analize in konkretne delovne dogovore v proizvodnih organizacijah...«

»Težko je živeti,« je nadaljeval mož z enakoličnim glasom, »če nisi samo tisto, kar si. Nič drugega. Če si karoserist, moraš biti samo karoserist. Če si mehanik — samo mehanik. Če si inženir — samo inženir. Samo mesar. Samo zdravnik. Samo miličnik.«

»In kaj sem jaz?« je vprašal Nino.

»Držiš obraz kakor kakšen kaplan. Tak, ki ne ve, ali bi pustil farovž in se oženil ali ne. Ali bi se spustil v kmetijstvo ali bi se šel

zjokat pred oltar. Ali bi šel spat ali bi se napil. To ne gre. To ni dobro. To meša človeka.«

Premolk.

»Tudi jaz nisem samo mehanik. Zvečer igram harmoniko v gostilni. In tako me nosi od mašine k harmoniki in od harmonike k mašini. In vsi to vedo. To je hudič. Povsod te je samo pol.«

»In zakaj jaz nisem samo miličnik?«

»Niste. Ker gledate žalostno. Miličniki morajo imeti oster pogled. Tako oster, da ga spoznaš tudi, kadar je v civilu... Je pa prav, da ste mu dali knjižici nazaj. Saj ni slab človek. Pa srečen človek je. Takemu vsi radi pomagajo. Palica udari po siromaku, ki je vaje.«

»Je srečen — in ni. Pa kaj mi mar. Kaj bomo skrbeli zanj! Ta zna poskrbeti zase.«

»Zna. Čedalje več jih zna. Včasih smo tudi skrbeli zase. Ampak kako! Pili smo, gledali za dekleti. Družba. Kakšne karte. Liter pa polka. Bicikel pa kakšen star radio. In kadar smo bili suhi, smo rekli: Saj nisem samo jaz suh, bo že kako. Bo že boljše, ali pa: bo že še slabše. Zdaj je pa prišel tale...«

Napravil je s kazalcem in palcem znamenje kroga.

Nino ni razumel.

»Prišel je — dinar,« je pojasnil možek, »in to tak, ki je na štiri vogle, kadar prihaja k tebi — in okrogel, ko gre od tebe. Zdaj pravimo: zakaj bom jaz suh, če ni noben drug suh. Zakaj bi jaz ne imel, če imajo vsi! Dinar se je zapičil v srce, kakor bi ga zagnal v pirh — in ne gre več ven. Dobro smo delali, da smo napravili slabo. Zdaj moramo delati slabo, da bomo napravili dobro... Vidite, to je od harmonike. Igram, igram, gledam ljudi... in vidim. Potem pa nimam žive duše, ki bi ji lahko povedal, kaj vidim.«

Radio je govoril: »...kljub rekonstrukciji in graditvi novih objektov je kontinuiteta proizvodnje neokrnjena...«

»Moja stara hoče novo kuhinjo,« je rekel mož brez karakteristike.

»Kuhinjo? Kakšno?« je vprašal Nino.

»Natančno ve, kakšno. To je neverjetno, kako natančno ve. In nič ni narobe pri tem. Samo to je narobe, da se morava ves čas pogovarjati o tem — in o dinarju... o dinarju...«

Nino je vžgal motor. Pokimal je možu.

Odpeljal je počasi, da bi ne delal hrupa.

Sonce, cesta, avtomobili, red, drevesa ob cesti, hiše, mimoidoči, topel piš ob licih.

Na možganih leži mehka gmota, kakor goba, namočena v mlačni vodi, in ta goba ne da misliti. Tudi Milena natančno ve, kakšno kuhinjo

hoče imeti. Toda tudi jaz vem, ne vem, kaj, vem, tudi jaz imam skrivne želje. Velike. Prav nič sramotne, in vendar me je sram. Tudi mene peče denar, zadrt v srce. Beli Fiat 1300, izgini! Nikoli ne bom Sadar. Ker nimam sposobnosti. Tone je bil v Dubrovniku in mu je zmanjkalo denarja. Gledal je ljudi z denarjem. Z dopusta je prišel zmlinčen. Ranjen.

Šel bom v Vipavo. Z Mileno. Tam so dobri ljudje. Tam je vsega na pretek. Cene zmerne. In ljudje. Šel bom ... In bom tak, kakršen ne smem biti, če hočem uspeti.

Drvel je po cesti in si lagal.

Usodno se je bližal kraju, kjer se bo moral zlagati Mencingerju. In nič ni narobe pri tem. Vsaj nič pomembnega. Res je pa, da take stvari ovirajo promet.

ČUDNA POTA ŠTEFANA POLANCA

Drago Ham

(V tistih nekaj letih, ko sva skupaj službovala v slovenskih obmorskih krajih, smo ga vsi poznali kot človeka mirne narave; bil je predavatelj literarne zgodovine na srednji šoli. Za njegovo skrivno strast nismo vedeli. Šele pred kratkim sem v njegovi zapuščini med knjigami našel nekaj popisanih zvezkov. Ko sem jih prebiral, sem se zavedel, da človeka sploh nismo poznali; da je bil v resnici povsem drug, kot smo ga vsak dan videli hoditi po ulicah malega mesta.

Skušal sem nekoliko urediti razmetane zapiske. Izpustil sem precej dolgovvezna razmišljanja o nekaterih vprašanjih in iz odlomkov sestavil celoto, ki naj ponazori del žioljenjske krivulje neke — morda — zanimive usode. — D. H.)

Svetla ploskev morja je sijala onstran mraku med cipresami. Neka posebna, blaga tišina je polnila večer; na njenih prsih bi se spočil, ti s svojo težko glavo; blagohotno bi se sklonila k tebi in ti dahnila v lice oživljajoč dih.